

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับ การปรับตัวของเกษตรกรทางการประกอบอาชีพโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ลักษณะการปรับตัวของเกษตรกรในด้านการประกอบอาชีพและศึกษากลไกและองค์ประกอบของการปรับตัวของเกษตรกรในชุมชนที่อพยพโยกย้ายจากถิ่นฐานเดิม ที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนกั้นน้ำ

ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์ แบบกึ่งมีโครงสร้างและการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างรวมทั้ง การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมในการเก็บข้อมูล

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริง และถูกต้องสมบูรณ์ โดยทำข้อมูลมาจัดเป็นหมวดหมู่และวิเคราะห์ข้อมูลเป็นระยะหาข้อสรุปพร้อมกับเก็บข้อมูล ภาคสนามอย่างต่อเนื่อง แล้วจึงนำข้อสรุปทั้งหมดมาวิเคราะห์ภาพรวม เพื่อตอบคำถามที่ตั้งไว้ตามวัตถุประสงค์

สรุปผลการวิจัย

ในอดีตชุมชนหมู่บ้านแปลง 5 มีถิ่นฐานเดิม ที่อยู่ที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำปิงทั้ง 2 ฝั่ง มีชื่อเรียกว่าบ้านท่าเตื่อ ตั้งอยู่ห่างจากชุมชนบ้านแปลง 5 ประมาณ 3 กิโลเมตร ในปีพ.ศ. 2506 การก่อสร้างเขื่อนภูมิพล แล้วเสร็จ เริ่มกักเก็บน้ำได้ จึงได้มีการอพยพหมู่บ้านทั้งหมดริมฝั่งแม่น้ำปิงขึ้นไปในที่ปลอดภัยน้ำท่วมไม่ถึง ย่างที่ที่กำหนดให้ ชีวิตและความเป็นอยู่ของชุมชนในอดีตที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเพื่อยังชีพได้แปรเปลี่ยนไป เนื่องจากระบบนิเวศที่เปลี่ยนไปจากเดิม สภาพพื้นที่มีแต่ความแห้งแล้ง พื้นดินเป็นดินลูกรังเป็นที่ราบเชิงเขาลาดเอียงขาดแหล่งน้ำธรรมชาติในการเพาะปลูก ผลผลิตตกต่ำ ต่อมาได้มีการตัดถนนเชื่อมต่อ ระหว่างอำเภอฮอด ถึงอำเภอลี้ผ่านหมู่บ้านแปลง 5 การคมนาคม ติดต่อตัวเมืองใหญ่เช่น เชียงใหม่ ลำพูน สะดวกรวดเร็วขึ้น

การปรับตัวของเกษตรกรทางการประกอบอาชีพที่เกิดขึ้น เป็นการปรับตัวตามสภาพแวดล้อมสภาพเศรษฐกิจความเจริญทางด้านเทคโนโลยี การปรับเปลี่ยนค่านิยมของชุมชนในสังคมในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป

การปรับตัวของรูปแบบของการผลิต เกิดขึ้นโดยผู้นำของชุมชนได้รับรู้และเรียนรู้ เกี่ยวกับระบบการผลิต จากภายนอกแล้วทำเข้ามาทดลองทำในชุมชน แล้วประสบผลสำเร็จ จึงได้มีการถ่ายทอดและเรียนรู้เกิดขึ้นในชุมชน มีการเลียนแบบ ทำตามอย่างกันเพราะเห็นความสำเร็จของเพื่อนบ้าน และการเรียนรู้และการถ่ายทอดจากบุคคลในครอบครัว คือพ่อแม่ ถ่ายทอดการเรียนรู้สู่ลูก จึงทำให้ระบบการผลิต ของเกษตรกรจากการเกษตรเพื่อยังชีพ มาสู่การเกษตรเพื่อจำหน่าย และมีการขยายเครือข่ายจากระดับครอบครัว ไปถึงระดับชุมชน นอกจากนี้ทั้งหน่วยงานของรัฐและเอกชนได้เข้ามาช่วยเหลือเสริมในด้านการลงทุนด้านการผลิต จึงทำให้ระบบการผลิตของเกษตรกรขยายตัวเพิ่มขึ้นตลอดมา

วิธีการของการปรับตัว กระทำได้หลายวิธีเช่น การเข้าไปเรียนรู้ จากกลุ่มเครือญาติหรือเพื่อนบ้านแล้วฝึกหัดในการปฏิบัติจนเกิดความชำนาญ หรือทดลองฝึกหัดด้วยตนเองจากการที่เข้าไปเรียนรู้มาจากภายนอกหรือได้รับการอบรมมาจากหน่วยราชการที่เข้ามาเผยแพร่ความรู้ และส่งเสริมอาชีพของเกษตรกรและการเข้าไปเป็นลูกจ้างแรงงานกับนายทุนที่ดำเนินธุรกิจการเกษตรเพื่อจำหน่ายรายใหญ่ ซึ่งวิธีการเหล่านี้ต้องอาศัยกลไกต่าง ๆ คือกลไกแกนหลักกลไกทางสังคม

มีองค์ประกอบของการปรับตัวด้านการประกอบอาชีพของเกษตรกรได้แก่

ลักษณะที่ตั้งของชุมชน ลักษณะทางสังคม แหล่งรายได้ แหล่งบริโภค การตลาด การรับรู้ข้อมูลและข่าวสาร แรงจูงใจที่เอื้อและไม่เอื้อต่อการปรับตัว และองค์ประกอบด้านบุคคล

การอภิปรายผล

จากการศึกษาเกี่ยวกับการปรับตัวของเกษตรกรทางการประกอบ คือการเปลี่ยนระบบการผลิตแบบเกษตรกรรมเพื่อการยังชีพเข้าสู่ระบบการผลิตทางการเกษตรกรรมเพื่อการค้า มีประเด็นที่สมควรนำมาอภิปรายดังนี้

การปรับตัวทางด้านเศรษฐกิจ

1. เนื่องจากที่ตั้งของหมู่บ้านแปลง 5 มีการคมนาคมสะดวก เป็นเส้นทางผ่านออกสู่กรุงเทพมหานคร ของชุมชน ด้านทิศใต้ของจังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดแม่ฮ่องสอน คือทางหลวงสายฮอด-แม่ตื่น (หมายเลข 1103) มีรถบันทุกสินค้าผ่านไปมาตลอดวัน ทำให้หมู่บ้านได้รับอิทธิพลจากการปฏิสัมพันธ์กับชุมชนภายนอกได้ง่าย ได้รับอิทธิพลจากระบบเศรษฐกิจ การตลาด มีค่านิยมในการบริโภคสินค้า วัตถุนิยม และรับเอาวัฒนธรรมเมืองไปใช้ในชีวิตประจำวัน จึงทำให้ได้รับข่าวสาร เห็นตัวอย่างอาชีพเกษตรกรรมเพื่อการค้า สร้างรายได้แก่เกษตรกรผู้ผลิต ซึ่งเป็น องค์ประกอบที่สำคัญในการตัดสินใจปรับเปลี่ยนระบบการผลิตได้ง่ายขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ นิติ กลสิโกศล (2527, หน้า 44-82) ได้ค้นพบจากการวิจัยว่า การติดต่อระหว่างสังคมเมืองและสังคมชนบทได้เพิ่มมากขึ้น สังคมเมืองได้พัฒนาไปสู่สังคมอุตสาหกรรม ซึ่งจำเป็นต้องใช้ทรัพยากร ต่าง ๆ จากชนบทมากขึ้น ทำให้อาชีพจากการทำเกษตรกรรมอย่างเดียวได้กลายเป็นเจ้าของ กิจกรรมต่าง ๆ เพื่อนำทรัพยากรไปป้อนโรงงานอุตสาหกรรม และจากการที่มีถนนหนทางสะดวก ชุมชนได้ออกไปปฏิสัมพันธ์กับชุมชนภายนอกมากขึ้น ได้เห็นความเจริญของบ้านเมือง จึงทำให้ชาวบ้านมีโลกทัศน์กว้างไกลขึ้น ประกอบกับได้รับอิทธิพลจากระบบเศรษฐกิจแบบตลาดที่แผ่เข้าไปในสังคมหมู่บ้าน อันเป็นองค์ประกอบให้เกษตรกรในชุมชนปรับเปลี่ยนระบบการผลิต ซึ่ง สอดคล้องกับการวิจัยของ สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2528, หน้า 25) ซึ่งได้ค้นพบจากการวิจัยว่า จากการที่รัฐบาลได้ลงทุนในการพัฒนาสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานต่าง ๆ มากมาย เช่น การสร้างถนนเชื่อมหมู่บ้านที่อยู่ห่างไกลกับเมืองต่าง ๆ และเป็นທີ່ประจักษ์กันดีว่า ผลกระทบที่เกิดจากการพัฒนาดังกล่าวนี้ ทำให้หมู่บ้านเดิมที่เคยมีสภาพเป็นอยู่ง่าย ๆ และมีเศรษฐกิจแบบยังชีพกลับมาเป็นหมู่บ้านที่ผลิตเพื่อการค้าซึ่งต้องเข้าไปผูกพันกับราคาสินค้าของตลาดระดับประเทศและ ระดับโลกมากขึ้น

2. การปรับตัวทางด้านสังคม วัฒนธรรม ลักษณะสังคมและกลุ่มสังคม หมู่บ้านที่ส่วนใหญ่เป็นเครือญาติกัน มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เป็นเหตุให้มีการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตได้มากขึ้น เพราะเป็นลักษณะทางสังคมที่เอาจริงเอาจังกัน มีการเลียนแบบกัน

เมื่อเห็นว่าบุคคลหนึ่งบุคคลใดประสบผลสำเร็จก็จะทำตามอย่าง หรือมีการรวมกลุ่มกันผลิต ลักษณะโครงสร้างด้านประชากรส่วนใหญ่เป็นวัยที่กำลังทำงาน เพื่อสร้างหลักฐาน ฐานะให้กับตนเองและครอบครัว เป็นช่วงอายุที่สามารถประกอบอาชีพได้ และสามารถมีการเรียนรู้ได้เร็ว จึงทำให้มีโอกาสเปลี่ยนระบบการผลิตทางการเกษตรแบบเพื่อยังชีพมาเป็นระบบการผลิตเพื่อการค้าได้

เมื่อความเจริญทางด้านสื่อสารมวลชนได้แพร่กระจายจากสังคมเมืองไปสู่สังคมชนบทเป็นอย่างมาก ย่อมเป็นสื่อนำวัฒนธรรมเมืองไปสู่สังคมชนบท ทำให้ชุมชนยอมรับวัฒนธรรมเมือง มาประพฤติปฏิบัติทั้งในด้านวัตถุและจิตใจ เช่น ทางด้านภาษา และการแต่งกาย ก็เป็นแบบสังคมเมืองทั้งสิ้น ซึ่งตรงกับการให้ความหมายของการปรับตัวที่ดีของ ประดิษฐ์ อุปรมัย (2518, หน้า 52) ว่าการปรับตัวที่ดีหมายถึง การที่บุคคลทำตัวให้เข้ากับสภาพความเป็นอยู่ได้อย่างดี และมีความสุข โดยพยายามปรับตัวเองให้เข้ากับบุคคลอื่นและสภาพการณ์ต่าง ๆ ของสังคมที่ตนอยู่ เพื่อลดความเครียดและปัญหาที่เกิดขึ้น

ด้านความสัมพันธ์ ความสัมพันธ์ของชุมชนในการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ร่วมใจร่วมแรงในการผลิตได้กลายมาเป็นการผลิตที่มีการจ้างแรงงานกัน การช่วยเหลือเกื้อกูล ติราคาออกเป็นค่าตอบแทน การพบปะพูดคุยกันในชุมชน เป็นการพูดคุยเกี่ยวกับเรื่องการผลิต การจำหน่าย กลายเป็นธุรกิจการค้า ลักษณะดังกล่าวได้สอดคล้องกับ สนิท สัมครการ (2525, หน้า 79-80) ได้กล่าวถึงสังคมในชนบทว่า การที่สังคมชนบทได้มีการติดต่อกับสังคมเมืองมากขึ้น การพึ่งพาอาศัยภายในสังคมน้อยลง ระบบเครือญาติซึ่งเดิมเคยเป็นหน่วยทาง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมได้เปลี่ยนบทบาทไป ทั้งนี้เนื่องจากหน่วยงานของรัฐได้เข้ามาทำหน้าที่แทนระบบเครือญาติ ได้ทำหน้าที่น้อยลง เช่น หน่วยงานที่รัฐเข้ามาได้แก่ โรงเรียนให้การศึกษาแก่บุตรหลาน ธนาคารหรือสหกรณ์ให้ชาวบ้านกู้ยืมเงิน แทนที่จะกู้จากญาติพี่น้อง เป็นต้น

การปรับตัวทางการศึกษา เกษตรกรจำเป็นต้องได้รับการเรียนรู้ และการถ่ายทอด มีการฝึกอบรมให้ความรู้ เพื่อให้เกิดทักษะ ความชำนาญ แหล่งความรู้มาจากบิดา มารดา หน่วยงานราชการที่เข้าไปให้การอบรมเสริมความรู้หรือจากเพื่อนบ้านในชุมชนที่ประกอบอาชีพเหมือนกัน นอกจากนี้เกษตรกรมีโอกาสได้รับความรู้จากสื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ ข้อมูล ข่าวสาร เอกสาร สิ่งพิมพ์ที่ทำออกเผยแพร่ทั้งของภาครัฐและเอกชน

การปรับตัวของเกษตรกรทางการประกอบอาชีพ เป็นการปรับตัวทุก ๆ ด้านพร้อมกันไป ทั้งการปรับตัวทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมืองและการศึกษา ซึ่งเป็นไปตามระบบ โครงสร้างของสังคม มีถิ่นที่อยู่อาศัยแห่งเดียวกัน ประกอบอาชีพเดียวกัน มีความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติ ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เชื่อในระบบอาวุโส ความเป็นผู้นำ มีการรวมกลุ่มกันในการประกอบอาชีพ ได้รับการศึกษาในระดับใกล้เคียงกันมีการปฏิสัมพันธ์ถ่ายทอดความรู้ ให้แก่กันและกัน เพื่อความเจริญก้าวหน้าในอาชีพต่อไปในอนาคต

จากผลการวิจัย จะเห็นได้ว่าชุมชนที่อพยพจากถิ่นที่อยู่เดิม ระบบนิเวศเปลี่ยนไปจากที่เคยอยู่มาจึงจำเป็นต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง และการศึกษา เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ มีทักษะความชำนาญที่จะประกอบอาชีพได้โดยใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นถึงแม้ว่าชุมชนจะถูกกระทบอย่างรุนแรงจากภายนอกแล้วก่อให้เกิดการปรับตัวเปลี่ยนแปลงไป แต่ลึก ๆ ในด้านของจิตใจแล้ว ชุมชนยังมีความตระหนักและยังมีรากฐานของความเป็นชุมชนอยู่ ความคิดแบบดั้งเดิมยังคงมีอยู่ เพียงแต่สภาพสังคมเปลี่ยนไป ไม่อาจทำให้พวกเขาแสดงความดีเหล่านั้นออกมา ดังนั้น การที่จะศึกษาวิถีชีวิตของชุมชนอย่างลึกซึ้งและดึงเอาศักยภาพเฉพาะของชุมชนออกมา เพื่อต้านกับกระแสการเปลี่ยนแปลงให้ชุมชนปรับตัวไปในทิศทางที่ถูกต้องเหมาะสม

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการกำหนดแนวทางการพัฒนาและการจัดการศึกษาแก่ชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากการอพยพ โดยอาศัย จุดเด่นในการประกอบอาชีพของเกษตรกรที่เป็นฐานในการจัดการศึกษาและพัฒนา เพื่อยับยั้งการย้ายแรงงานออกจากชุมชน บริการข่าวสารข้อมูลที่ต้องการแก่ชุมชน เพื่อให้รู้เท่าทันเพราะวิถีการผลิตในปัจจุบันชุมชนต้องติดต่อกับพวกพ่อค้านักธุรกิจและบุคคลภายนอกที่เข้ามาในชุมชนตลอดเวลาจาก พื้นฐานของเกษตรกร มีนิสัยที่ยอมรับอะไรง่าย ไม่มีอำนาจในการต่อรอง อาจไม่ทันเล่ห์เหลี่ยมของพ่อค้าได้

2. นักพัฒนาและนักการศึกษาควรจะหาแนวทางให้ชุมชนรู้จักป้องกันตนเอง และช่วยตัวเองให้รอดพ้นจากภายนอกให้ได้ เช่นการตั้งกลุ่มกันขึ้นเพื่อต่อรองและเป็นจุดแลกเปลี่ยนปรึกษาหารือกันในทุกเรื่องที่จะทำให้ความเป็นชุมชนของตนไม่เสื่อมหายไป

3. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างชุมชน ในด้านลักษณะ การปรับตัวกลไกและ องค์ประกอบของการปรับตัวของชุมชนโดยเฉพาะชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากการอพยพในกรณี ต่าง ๆ ของประเทศไทย